

William Shakespeare a jeho divadlo
(syllabus)
Mgr. Pavel Drábek, Ph.D.
Katedra anglistiky a amerikanistiky FF MU

Shakespeare a jeho doba

William Shakespeare (1564-1616)

Alžběta I. (1558-1503), poslední představitelka Tudorovců

Jindřich VII. (1485-1509)

- vévoda z Richmondu
- zakladatel tudorovské dynastie

1485 – bitva na Bosworthském poli (Bosworth Field)

- vítězství Jindřicha VIII. nad Richardem III.
- Richard III. z Yorku (1482-1485)
- konec tzv. „Války růží“ (červená růže Lancasterů a bílá růže Yorků)

Jindřich VIII. (1509-1547)

- papežem prohlášen za „obhájce víry“ (*fidei defensor*)
- rozvod s Kateřinou Aragonskou
- roztržka mezi Římem a Anglií
- reformace?
- William Tyndale

Eduard VI. (1547-1553)

- pokračující reformační snahy:
- Edward Seymour (vévoda ze Somersetu), lord protektor
- arcibiskup Thomas Cranmer
- 1549 – modlitební kniha (The Book of Common Prayer)

Jana Greyová (1553)

- neteř Jindřicha VIII.
- vládla 9 dnů

Marie Katolická (vulgo „Krvavá“; 1553-1558)

- dcera Jindřicha VIII. a Kateřiny Aragonské
- násilná rekatolizace Anglie
- provdala se za španělského prince Filipa
- manželství bezdětné

Alžběta I. (1558-1503)

- dcera Anny Boleynové (Bullenové), druhé manželky Jindřicha VIII.
- návrat k reformovanému náboženství
- „panenská královna“
- politicky zdatná
- státní rada jejích blízkých: např. státní sekretář Sir William Cecil, Lord Burghley

Španělská Armada (1588)

- nezdařená invaze do Anglie
- debakl španělského námořnictva
- mocná vlna nacionalismu i pozitivního formování sebevědomí a identity anglického národa
- značný vliv na písemnictví – prózu i divadlo; např. vznik a rozkvět historické hry

Jakub VI. Stuart (1603-1625)

- syn obávané Marie Stuartovny, popravené za Alžbětiny vlády (1587) v souvislosti s obavou před chystanou invazí ze Španělska, kde měla Marie spojence
- vláda Stuartovců – první monarchie novodobého druhu

Karel I. (1625-1640/49)

- sesazen, poražen a popraven za občanské války (1649)

Literatura přelomu středověku a novověku

Alžběta I.

- vzdělaná a intelektuálně založená
- patronka literatury a divadla

Kroniky a společenské dokumenty

- kronika Edwarda Halla; *Spojení urozených a slavných rodů Lancastrů a Yorků* (The Union of the Noble and Illustre Families of Lancastre and York, 1548)
- John Foxe, *Kniha mučedníků* (Foxe's Book of Martyrs, též známo jako Acts and Monuments, 1570) – protestantská hagiografie
- *Kroniky Anglie, Skotska a Irska* od Raphaela Holinsheda (The Chronicles of England, Scotland and Ireland, 1577-87)
- John Stow, *Vypsání Londýna* (A Survey of London, 1598 a 1603)
- sir Walter Raleigh, *Dějiny světa* (nedokončeno; pět svazků vyšlo 1614)

Poezie

- sonet
- lyrickoepické básně
- veršované kroniky a útvary

Sonet

- přinesen do Anglie již za Jindřicha VIII.
- Henry Howard, hrabě ze Surrey a Thomas Wyatt st.; „poangličťování“ petrarkovských sonetů
- první ukázky publikovány v antologii *Tottel's Miscellany* (1557)
- hlavní módní vlna sonetu byla v 80. a 90. letech 16. století
- sir Philip Sidney (1554-1586), básník, romanopisec a raný teoretik literatury; sonetový cyklus *Astrofel a Stella* (tiskem až 1591)
- sonetáři: Thomas Watson (*Ekatompathia*, 1582), Samuel Daniel (*Sonnets to Delia*, 1592), Thomas Lodge (*Phyllis*, 1593), sir Edmund Spenser (*Amoretti*, 1595)
- William Shakespeare, *Shakespearovy sonety* (1609)
- John Donne (?1572-1631), *Svaté sonety* (Holy Sonnets, tiskem 1635)

Lyrickoepické básně

- velký vliv anglického překladu Ovidiových *Proměn* od Arthura Goldinga (tiskem 1567)
- Christopher Marlowe (1564-1593), *Hero a Leander* (dokončil a 1598 publikoval George Chapman)
- William Shakespeare, *Venuše a Adonis* (1593) a *Znásilnění Lukrécie* (The Rape of Lucrece, 1594)

Divadelní žánry

Staré žánry

- morality
- dvorské hry etické, politické, naučné
- univerzitní, didaktické hry
- lidové hry rituální: miráky (miracle plays), mystéria (cechovní, biblické hry), lidové hry masopustní (o Robinu Hoodovi), kočovné divadlo

Vliv antického dramatu

Divadelní domy

- Rudý lev (Red Lion, zmínka 1567)
- Divadlo (Theatre, 1576), v Shoreditchi postavil James Burbage
- Mezivalí (Curtain)
- Růže (Rose)
- Zeměkoule (Globe, 1599)
- a d.

Žánry soukromých (a dvorských) divadel

- John Lyly
- alegorické hry
- maškarády/masky (masque) – divadelně-taneční příležitostné reje; měly vliv i na lidové divadlo

Specifikum anglických her

- sir Philip Sidney se ve své *Obraně básnictví* pozastavuje nad nevkusem anglických her, které „plácají dohromady krále a klauny“ (mingling Kinges and Clownes)
- pragmatičnost
- realismus
- lidovost
- hierarchické prezentování reality
- např. *Sen noci svatojánské* (1595?)
 - božstva (Oberon a Titanie)
 - duchové (Puk ad.)
 - vládnoucí aristokracie (Theseus a Hyppolita)

bohatí páni a měšťanstvo (Egeus a milenci)
řemeslníci (Klubko a spol.)

- anachronismy
- místní vyšínutí (hlavní zápletka *Snu* v antických Athénách, komická linie řemeslníků zjevně anglického původu)
- nedodržování jednot; např. *Zimní pohádka* porušuje všechny tři jednoty: místa, času i děje
- bohatá dramatická struktura, četné zápletky

Žánry alžbětinského dramatu v 90. letech

- tragédie a tragédie pomsty
Thomas Kyd, *Španělská tragédie* (1587?)
Christophera Marlowa (1564-1593), *Maltský žid* (1589?), *Doktor Faustus* (1591?)
- romantické a lidové komedie
Mucedorus (1588-98; tiskem 1598)
Robert Greene (1558-1592), *Paměťhodná historie o otci Baconovi a otci Bungaym* (Frier Bacon and Frier Bongay, tiskem 1594)
George Peele (1556-1596), *Báchorka u krbu* (The Old Wives Tale, též jako Babská povídačka, tiskem 1595)
- historické hry
George Peele, *Edward I.* (1590-3)
William Shakespeare a d., *Krále Jindřicha VI.* (3 díly; nejprve vyšlo pod názvem *První a druhý díl sporu mezi Yorky a Lancastery*, 1590-3)
Richard III. (1593)
Jindřich V. (1598)

Subžánry

- tragédie pomsty
Thomas Kyd, *Španělská tragédie* (1587?)
W. Shakespeare, *Hamlet* (1600-1)
Thomas Middleton(?), *Mstitelova tragédie* (The Revengers Tragedy, 1606)
- „velké“ tragédie
W. Shakespeare, *Julius Caesar* (1599?), *Hamlet*, *Othello* (1603-4), *Král Lear* (1605)
John Webster, *Vévodkyně z Amalfi* (1612-4)
Thomas Middleton a William Rowley, *Pitvora* (The Changeling, 1621)
- řemeslnické hry (1595-1610)
- romantické komedie
W. Shakespeare, *Sen noci svatojánské* (1595?), *Kupec benátský* (1596?), *Mnoho povyku pro nic* (1598?), *Večer tříkrálový* (1603?)
- měšťanské (většinou moralistní) hry (od r. 1600), konverzační a klasicistní komedie
Ben Jonson, *Volpone aneb Lišák* (1607), *Bartolomějský jarmark* (1614)
Thomas Middleton
- problémové komedie (1600-1605)
W. Shakespeare, *Oko za oko* (1604?)
- tragikomedie/romance (od r. 1607)
W. Shakespeare, *Perikles* (1606-7), *Cymbelín* (1609), *Zimní pohádka* (1610), *Bouře* (1611)
Francis Beaumont a John Fletcher, *Philaster, aneb Lásky krváci* (1607-8)
John Fletcher a jeho spolupracovníci: William Shakespeare, Philip Massinger, William Rowley, John Ford

Alžbětinské divadelní realie: divadla, herci, dramatici, představení, obecnstva

W. Shakespeare u divadelní společnosti

- Služebníků lorda Komořího (Lord Chamberlain's Men, vznikla 1594)
- od r. 1604 nese název Služebníci královi (King's Men)
- hlavní tragéd Richard Burbage (syn podnikatele Jamese Burbage)

Uspořádání divadelní společnosti

- patron
- 5-6 podílníků (hlavní herci)
- 5-10 stálých herců
- 2-5 herců-chlapců (ženské role)
- nájemní herci (malé role)

Dramatická tvorba a dramatici

- spolupráce
- dělba práce (mezi 2-6 dramatiků)
- W. Shakespeare spolupracoval na hrách *Král Jindřich VIII.* (1612-3), apokryfní hře *Dva vznešení příbuzní* (1613) a nedochovaném *Cardeniov* (1612?) s Johnem Fletcherem
- osnova/scénosled (*plat*, případně *plot*)
- záloha (1/2 libry nebo libra, tj. 10 nebo 20 šilinků)
- 5-6 liber za celou hru

Obecenstvo

- nízké vstupné pro stojící
- 2000-3000 diváků (Londýn měl kolem 200 tis. obyvatel)

William Shakespeare a jeho jevištní umění

William Shakespeare (1564-1616)

- Stratford nad Avonou
- syn koželuha a rukavičkáře Johna Shakespeara
- 1582 – sňatek s Annu Hathawayovou
- 1583 – narození Susan
- 1585 – dvojčata Hamnet a Judith
- od r. 1592 WSh s jistotou v Londýně
- 1616 – umírá ve Stratfordu
- 1623 – kompletní dílo vydáno (vydali herci a kolegové John Hemings a Henry Condell)

Shakespeareovy rané hry (1588?-1595)

- historické hry (*Jindřich VI.*, *Richard III.*, *Král Jan*)
- rané tragédie (*Romeo a Julie*, *Titus Andronikus*)
- romantické komedie (*Dva veronští páni*, *Komedie o mylů*)

Střední období (1595-1600)

- historické hry (*Richard II.*, falstaffovské dva díly *Jindřicha IV.*, *Jindřich V.*)
- romantické komedie (*Sen noci svatojánské*, *Kupec benátský*, *Mnoho povyku pro nic*)

Vrcholné období (1599-1607)

- velké tragédie
- problémové a jiné komedie (*Konec vše napraví*, *Troilus a Kressida*, *Oko za oko*, *Večer tříkrálový*)

Pozdní období (1606-1613)

- pozdní tragédie (*Antonius a Kleopatra*, *Koriolanus*)
- tragikomedie/romance (*Perikles*, *Cymbelín*, *Zimní pohádka*, *Bouře*)
- pozdní a kolaborativní hry (*Jindřich VIII.*, *Dva vznešení příbuzní*)

Použitá a doporučená literatura

- Bejblík, Alois. *Shakespeareův svět*. Praha: Mladá fronta, 1979.
- Bejblík, Alois a kolektiv. *Alžbětinské divadlo*. 3 svazky. Praha: Odeon, 1978-85.
- Drábek, Pavel. *Fletcherian Dramatic Achievement*. Nepublikovaná disertační práce na FF UK. Praha: Karlova univerzita, 2002.
- Drábek, Pavel. „Piliře Shakespeareovy Globe v Londýně“. *Svět a divadlo* 6/2004.
- Drábek, Pavel. „William Shakespeare, John Fletcher a *Král Jindřich VIII.*: Dva autoři a jedna hra“. *William Shakespeare a John Fletcher, Král Jindřich VIII.* Divadelní program Městského divadla Brno. Brno: Městské divadlo Brno, 2004: s.32-65.
- Greerová, Germaine. *Shakespeare*. Praha: Argo, 1996.
- Gurr, Andrew. *The Shakespearean Stage 1574-1642*. 3. vydání. Cambridge, 1992.
- Chudoba, František. *Kniha o Shakespeareovi*. 2 svazky. Praha: Jan Laichter, 1941.
- Lukeš, Milan. *Mezi snem a karnevalem: Shakespeareovské souvislosti*. Praha: Divadelní ústav, 2004.
- Lukeš, Milan. *Základy shakespeareovské dramaturgie*. Praha: UK, 1985.
- Mehl, Dieter. *The Elizabethan Dumb-show*. London, 1965.
- Schoenbaum, Samuel. *Shakespeare's Lives*. Oxford, 1970.
- Schoenbaum, Samuel. *William Shakespeare: A Compact Documentary Life*. Oxford, 1977.
- Sidney, Sir Philip. *An Apology for Poetry, or, The Defence of Poesy*. Ed. Geoffrey Shepherd. Manchester, 2002.
- Stříbrný, Zdeněk. *Dějiny anglické literatury*. Svazek I. Praha: Academia, 1987.
- Stříbrný, Zdeněk. *Shakespeareovi předchůdci*. Praha: UK, 1965.
- Stříbrný, Zdeněk. *Shakespeareovy historické hry*. Praha: ČSAV, 1959.
- Stříbrný, Zdeněk. *William Shakespeare*. Praha: Odeon, 1964.
- Wiggins, Martin. *Drama in the Time of Shakespeare*. Oxford, 2000.
- Woodward, E. L. *A History of England*. London: Methuen, 1962.